

*Р. Г. Ботвінов,  
д. держ упр., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій,  
Університет митної справи та фінансів  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5865-2680>  
І. Г. Бережнюк,  
д. е. н., професор кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій,  
Університет митної справи та фінансів  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2052-1412>  
К. Г. Сердюков,  
д. е. н., професор кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій,  
Університет митної справи та фінансів  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3834-8761>  
Г. Є. Богородицька,  
к. е. н., доцент, кафедри міжнародних економічних відносин та регіональних студій,  
Університету митної справи та фінансів  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3653-3370>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.11.112

## СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ОБОРОННИХ ВИТРАТ

*R. Botvinov,  
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of  
International Economic Relation and Regional Study, University of Custom service and finance  
I. Berezhnuk,  
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of International Economic Relation and Regional Study,  
University of Custom service and finance  
K. Serdukov,  
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of International Economic Relation and  
Regional Study, University of Custom service and finance  
G. Bogorodirska,  
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relation  
and Regional Study, University of Custom service and finance*

### MODERN WOLD TREND OF DEFENSE COSTS FORMING

**Дана стаття присвячена аналізу сучасних тенденцій оборонних витрат. Державні витрати на оборону можна визначити як комплекс витрат на оборону держави та підтримку безпеки. Національні вчені у своїх публікаціях велику увагу приділяють класифікацію оборонних витрат у складі національного бюджету та соціального значення оборонних витрат. Разом з тим, в наукових публікаціях не приділена увага сучасним тенденціям формування оборонних витрат.**

**В результаті дослідження було виявлено, що за період майже 20 років сформувались певні тенденції: так був визначено безперечний лідер у формуванні оборонних витрат — це американський та європейський континенти, а починаючи з 2015 до лідерів у оборонних витратах приєднався азійський континент. Велика значення має структура оборонних витрат. У США та Великобританії обороні витрати майже порівну поділятися між утриманням особистого складу та озброєння і військовою технікою, у той час як в європейських країнах більшу увагу у оборонних витратах надають саме особистому складу.**

**This article is devoted to the analysis of modern defense spending trends. State defense expenditures can be defined as a set of expenditures for state defense and security support. In their publications, national scientists pay great attention to the classification of defense expenditures as part of the national budget and the social significance of defense expenditures. At the same time, scientific publications do not pay attention to modern trends in the formation of defense costs.**

**The state occupies a leading position in the defense industry, its operation and development. The state is: the main buyer of military equipment and weapons. Due to its purchasing power, the state determines the scale, structure of the defense industry, the threshold of entry into the industry, the efficiency and profitability of**

enterprises; will support the defense industry through the purchase of goods and defense industry subsidies. State defense expenditures can be defined: as a system of state measures (political, scientific and scientific-technical, informational, legal, organizational, and others) to prepare for armed defense in the event of aggression or armed conflict; monetary expenditures of the state on defense measures, namely: maintenance of the armed forces, development of the defense industry and military research; training of military specialists; medical support for military personnel, veterans and their families; destruction of ammunition and others.

One of the main factors in the development of the defense-industrial complex in the world is the spending of the country's budget on defense or defense expenses. Having considered the main trends in the development of defense spending in the world, it can be indicated that three main continents with the highest defense spending have been formed so far: America with an average level of defense spending of 36.38%, Europe with an average level of defense spending of 22.49% and Asia with an average level of defense spending costs 21.96%. It should be noted that the Asian continent significantly increased its defense spending only in the period 2014–2020. The countries with the largest defense expenditures are the United States with an average share of 40% and China with an average share of 13.33%.

The structure of defense expenditures in the national budgets of the United States, Great Britain, and the countries of the European Union differ significantly. In the structure of defense spending, the United States and Great Britain emphasize equally the maintenance of personnel and the production of military equipment: the average weight of spending on armaments in the United States is 34.34%, in Great Britain it is 23.36%. In the countries of the European Union, spending on weapons has a much smaller percentage of defense spending.

*Ключові слова:* оборонні витрати, американський, європейський азійські континенти, особистий склад, озброєння та військова техніка.

*Key words:* defense spending, American, European Asian continents, personnel, weapons and military equipment.

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Держава посідає провідне місце в ОПК, його функціюванні та розвитку. Держава є: головним покупцем військової техніки та зброї. Через свою купівельну спроможність держава визначає масштаб, структуру ОПК, межу входу у галузь, ефективність та рентабельність підприємств; підтримує оборону галузь через придбання товарів та субсидії ОПК.

Державні витрати на оборону — витрати на військові цілі [1], а саме: витрати на утримання особливого складу збройних сил; витрати на утримання об'єктів військової інфраструктури; витрати на закупівлю зброї та військової, спеціальної техніки та витратних матеріалів; інші витрати, в тому числі операційні витрати. Державні оборонні витрати можна визначити: як систему заходів держави (політичних, наукових та науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших) з підготовки до збройного захисту у разі агресії або збройного конфлікту; грошові витрати держави на оборонні заходи, а саме: утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості та військових досліджень; підготовка військових фахівців; медичне забезпечення військових, ветеранів та їх родин; знищення боєприпасів та інше.

Головна мета видатків на оборону є кризове реагування на воєнні загрози та недопущення ескалації воєнних конфліктів. Слід зазначити, що такі видатки мають непродуктивний характер. Можливо відокремити такі

Головна мета видатків на оборону є кризове реагування на воєнні загрози та недопущення ескалації воєнних конфліктів. Слід зазначити, що такі видатки мають непродуктивний характер. Можливо відокремити такі

**Таблиця 1. Аналіз світових оборонних витрат за період 1997–2001 рр.**

| Регіон                      | 1997  | 1998   | 1999   | 2000   | 2001   |
|-----------------------------|-------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага за регіонами, % |       |        |        |        |        |
| Африка                      | 1,22  | 1,33   | 1,45   | 1,48   | 1,47   |
| Америка                     | 44,43 | 44,00  | 43,60  | 43,49  | 44,17  |
| Азія                        | 15,52 | 15,87  | 16,11  | 15,86  | 16,36  |
| Європа                      | 33,53 | 32,97  | 33,17  | 32,76  | 32,17  |
| Близький Схід               | 5,46  | 5,91   | 5,79   | 6,36   | 6,54   |
| Динаміка змін, %            |       |        |        |        |        |
| Африка                      | -     | 107,76 | 110,81 | 105,69 | 101,53 |
| Америка                     | -     | 102,17 | 100,0  | 103,53 | 101,57 |
| Азія                        | -     | 100,0  | 103,03 | 102,20 | 105,03 |
| Європа                      | -     | 102,90 | 101,81 | 102,50 | 100    |
| Близький Схід               | -     | 106,91 | 99,18  | 114,11 | 104,65 |

Джерело: розроблено авторами на основі [4].

Таблиця 2. Топ-6 країн з найбільшими оборонними витратами за період 1997—2001 рр.

| Країни                                    | 1997  | 1998   | 1999   | 2000   | 2001   |
|-------------------------------------------|-------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага, %                            |       |        |        |        |        |
| США                                       | 43,38 | 39,40  | 39,03  | 39,06  | 38,66  |
| Франція                                   | 6,15  | 6,06   | 6,04   | 5,75   | 5,63   |
| Німеччина                                 | 4,84  | 4,91   | 4,87   | 4,70   | 4,53   |
| Великобританія                            | 5,71  | 5,71   | 5,63   | 5,45   | 5,46   |
| Італія                                    | 3,52  | 3,68   | 3,78   | 3,89   | 3,76   |
| Японія                                    | 5,15  | 5,20   | 5,15   | 5,00   | 4,96   |
| Темпи зростання, %                        |       |        |        |        |        |
| США                                       | -     | 97,74  | 100,2  | 103,87 | 100,8  |
| Франція                                   | -     | 97,32  | 100,87 | 98,85  | 99,66  |
| Німеччина                                 | -     | 100,34 | 102,02 | 98,38  | 98,36  |
| Великобританія                            | -     | 98,78  | 99,66  | 100,52 | 102,05 |
| Італія                                    | -     | 103,29 | 102,02 | 98,38  | 98,36  |
| Японія                                    | -     | 99,73  | 100,17 | 100,73 | 101,07 |
| Питома вага оборонних витрат у ВВП країни |       |        |        |        |        |
| США                                       | 3,4   | 3,2    | 3,1    | 3,1    | 3,1    |
| Франція                                   | 2,9   | 2,7    | 2,7    | 2,5    | 2,5    |
| Німеччина                                 | 1,5   | 1,5    | 1,5    | 1,5    | 1,6    |
| Великобританія                            | 2,7   | 2,6    | 2,5    | 2,4    | 2,4    |
| Італія                                    | 1,9   | 1,9    | 2,0    | 2,0    | 2,0    |
| Японія                                    | 1,0   | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 1,0    |

Джерело: розроблено авторами на основі [4].

головні блоки державних оборонних витрат [1]: утримання армії, що забезпечує життєдіяльність особистого складу; оснащення армії, що забезпечує закупівлю засобів ведення бойових дій; утримання інфраструктури, такі як будівництво та ремонт об'єктів капітального будівництва та транспортної системи.

Також видатки державного бюджету на оборону можна поділити на такі групи: прямі: поточні та капітальні. Прямі видатки спрямовані на фінансування

органу оборони країни. Поточні видатки спрямовані на підтримку боєздатності збройних сил. Капітальні видатки спрямовані на матеріально-технічне переоснащення збройних сил і розвиток оборонної промисловості та побічні видатки спрямовані на усунення наслідків війни та переозброєння; приховані — за характером та природою належать до оборонних, але можуть бути включені до видатків інших цивільних міністерств та відомств.

Таблиця 3. Аналіз світових оборонних витрат за період 2002—2008 рр.

|                             | 2002   | 2003   | 2004   | 2005   | 2006   | 2007   | 2008   |
|-----------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага за регіонами, % |        |        |        |        |        |        |        |
| Африка                      | 1,51   | 1,39   | 1,47   | 1,43   | 1,37   | 1,38   | 1,76   |
| Америка                     | 45,51  | 47,48  | 48,73  | 49,23  | 48,82  | 49,25  | 46,44  |
| Європа                      | 31,15  | 29,81  | 28,29  | 27,22  | 27,05  | 26,56  | 23,63  |
| Азія                        | 16,15  | 15,79  | 15,77  | 15,90  | 16,28  | 16,58  | 16,93  |
| Близький Схід               | 5,73   | 5,52   | 5,53   | 5,92   | 6,16   | 6,47   | 6,66   |
| Динаміка змін, %            |        |        |        |        |        |        |        |
| Африка                      | 106,33 | 100    | 111,25 | 102,97 | 102,89 | 104,00 | 126,47 |
| Америка                     | 110,82 | 112,09 | 108,50 | 104,97 | 101,82 | 102,85 | 118,05 |
| Європа                      | 103,11 | 101,34 | 100,33 | 100,00 | 101,98 | 101,61 | 131,52 |
| Азія                        | 104,76 | 103,89 | 105,62 | 104,73 | 105,08 | 105,37 | 126,53 |
| Близький Схід               | 96,30  | 102,91 | 105,14 | 111,29 | 106,66 | 108,66 | 127,58 |

Джерело: розроблено авторами на основі [4, 5, 6].

**Таблиця 4. Топ країн за найбільшими оборонними витратами у 2002—2008 рр.**

|                                              | 2002   | 2003   | 2004   | 2005   | 2006   | 2007   | 2008   |
|----------------------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага, %                               |        |        |        |        |        |        |        |
| США                                          | 40,68  | 43,42  | 44,85  | 45,22  | 44,76  | 44,38  | 41,47  |
| Франція                                      | 5,36   | 5,18   | 5,04   | 4,75   | 4,65   | 4,50   | 4,48   |
| Німеччина                                    | 4,26   | 3,94   | 3,62   | 3,41   | 3,25   | 3,15   | 3,19   |
| Італія                                       | 3,61   | 3,39   | 3,24   | 3,01   | 2,84   | 2,79   | 2,77   |
| Великобританія                               | 5,50   | 5,45   | 5,14   | 4,95   | 4,81   | 4,71   | 4,45   |
| Японія                                       | 4,69   | 4,41   | 4,15   | 3,96   | 3,82   | 3,67   | 3,16   |
| Китай                                        | 3,47   | 3,60   | 3,76   | 3,98   | 4,50   | 4,93   | 5,79   |
| Темпи зростання, %                           |        |        |        |        |        |        |        |
| США                                          | 100,80 | 112,28 | 113,81 | 108,99 | 104,76 | 102,62 | 115,75 |
| Франція                                      | 102,05 | 103,03 | 102,74 | 97,88  | 100,53 | 100,38 | 122,97 |
| Німеччина                                    | 100,32 | 98,62  | 96,93  | 98,05  | 97,56  | 100,26 | 125,58 |
| Італія                                       | 102,73 | 100,82 | 100,32 | 96,20  | 96,76  | 101,67 | 126,42 |
| Великобританія                               | 106,08 | 105,57 | 99,57  | 100,07 | 99,80  | 101,27 | 117,07 |
| Японія                                       | 101,01 | 100,20 | 99,23  | 99,30  | 98,87  | 99,52  | 106,52 |
| Питома вага оборонних витрат у ВВП країни, % |        |        |        |        |        |        |        |
| США                                          | 3,1    | 3,1    | 3,4    | 3,8    | 4,0    | 4,1    | 4,0    |
| Франція                                      | 2,5    | 2,5    | 2,5    | 2,6    | 2,6    | 2,5    | 2,4    |
| Німеччина                                    | 1,5    | 1,4    | 1,4    | 1,4    | 1,4    | 1,4    | 1,3    |
| Італія                                       | 2,0    | 2,0    | 2,0    | 2,0    | 2,0    | 1,9    | 1,8    |
| Великобританія                               | 2,4    | 2,4    | 2,5    | 2,5    | 2,5    | 2,4    | 2,4    |
| Японія                                       | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 0,9    |

Джерело: розроблено авторами на основі [4, 5, 6].

Державні витрати на оборону можуть по різному впливати на економіку [2]. Позитивний вплив державних витрат на оборону є у наступному: у часи безробіття витрати на оборону створюють додаткові робочі місця; технологічний прогрес у ОПК забезпечує інновації у цивільного секторі шляхом трансферту техно-

логій; витрати на оборону стимулює додаткове економічне зростання через будівництво інфраструктури — військові шпиталі, шляхи та інше; підтримка та розвиток людського капіталу тому що ОПК — це перш за все кваліфіковані інженерні досвідчені кадри. До негативних наслідків можна навести такі: відволікання ре-

**Таблиця 5. Аналіз світових оборонних витрат за період 2009—2014 рр.**

|                             | 2009   | 2010   | 2011   | 2012   | 2013   | 2014   |
|-----------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага за регіонами, % |        |        |        |        |        |        |
| Африка                      | 1,66   | 1,76   | 1,94   | 2,00   | 2,22   | 2,35   |
| Америка                     | 46,23  | 46,78  | 46,78  | 44,01  | 41,59  | 39,70  |
| Європа                      | 23,55  | 22,61  | 22,11  | 22,46  | 22,53  | 21,73  |
| Азія                        | 20,34  | 20,43  | 21,20  | 22,23  | 23,34  | 24,71  |
| Близький Схід               | 7,98   | 8,15   | 8,40   | 8,93   | 9,96   | 11,03  |
| Динаміка змін, %            |        |        |        |        |        |        |
| Африка                      | 104,83 | 106,46 | 112,42 | 103,85 | 108,66 | 114,35 |
| Америка                     | 107,59 | 102,77 | 98,77  | 95,40  | 93,48  | 98,18  |
| Європа                      | 102,02 | 97,52  | 98,22  | 101,29 | 99,23  | 99,22  |
| Азія                        | 111,50 | 102,00 | 104,21 | 104,58 | 103,86 | 108,93 |
| Близький Схід               | 104,58 | 103,64 | 103,52 | 106,12 | 110,25 | 113,95 |

Джерело: розроблено авторами на основі [7—12].

Таблиця 6. Топ країн за найбільшими оборонними витратами за період 2009—2014 рр.

|                      | 2009   | 2010   | 2011   | 2012   | 2013   | 2014   |
|----------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага %        |        |        |        |        |        |        |
| США                  | 43     | 43     | 41     | 39     | 37     | 34     |
| Китай                | 6,6    | 7,3    | 8,2    | 9,5    | 11     | 12     |
| Франція              | 4,2    | 3,6    | 3,6    | 3,4    | 3,5    | 3,5    |
| Великобританія       | 3,8    | 3,7    | 3,6    | 3,5    | 3,3    | 3,4    |
| Росія                | 3,5    | 3,6    | 4,1    | 5,2    | 5,0    | 4,8    |
| Японія               | 3,3    | 3,3    | 3,4    | 3,4    | 2,8    | 2,6    |
| Німеччина            | 3,0    | 2,8    | 2,7    | 2,6    | 2,8    | 2,6    |
| Саудівська Аравія    | 2,7    | 2,2    | 2,8    | 3,2    | 3,8    | 4,5    |
| Індія                | 2,4    | 2,5    | 3,4    | 2,6    | 2,7    | 2,8    |
| Італія               | 2,3    | 2,3    | 2,0    | 1,9    | 1,9    | 1,7    |
| Динаміка зміни       |        |        |        |        |        |        |
| США                  | 108,89 | 105,59 | 101,86 | 96,34  | 95,31  | 89,0   |
| Китай                | 117,78 | 119,00 | 120,16 | 116,08 | 114,89 | 130,12 |
| Франція              | 97,26  | 92,80  | 105,39 | 94,24  | 101,79 | 105,77 |
| Великобританія       | 89,28  | 102,22 | 105,20 | 96,96  | 104,49 | 99,50  |
| Росія                | 90,95  | 110,13 | 122,48 | 126,14 | 96,24  | 93,16  |
| Японія               | 110,15 | 106,86 | 108,80 | 100    | 94,23  | 77,23  |
| Німеччина            | 97,43  | 99,12  | 103,31 | 98,07  | 95,28  | 101,52 |
| Саудівська Аравія    | 108,11 | 109,44 | 107,30 | 116,90 | 120,59 | 142,50 |
| Індія                | 121    | 113,77 | 118,40 | 94,27  | 105,48 | 108,45 |
| Італія               | 88,17  | 103,35 | 93,24  | 98,55  | 94,49  | 90,88  |
| Питома вага у ВВП, % |        |        |        |        |        |        |
| США                  | 4,3    | 4,8    | 4,7    | 4,4    | 3,8    | 3,5    |
| Китай                | 2,0    | 2,1    | 2,0    | 2,0    | 2,0    | 2,1    |
| Франція              | 2,3    | 2,3    | 2,3    | 2,3    | 2,2    | 2,2    |
| Великобританія       | 2,5    | 2,7    | 2,6    | 2,5    | 2,3    | 2,2    |
| Росія                | 3,5    | 4,0    | 3,9    | 4,4    | 4,1    | 4,5    |
| Японія               | 0,9    | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 1,0    | 1,0    |
| Німеччина            | 1,3    | 1,4    | 1,3    | 1,4    | 1,4    | 1,2    |
| Саудівська Аравія    | 8,2    | 10,4   | 8,7    | 8,9    | 9,3    | 10,4   |
| Індія                | 2,6    | 2,7    | 2,6    | 2,5    | 2,5    | 2,4    |
| Італія               | 1,7    | 1,8    | 1,6    | 1,7    | 1,6    | 1,5    |

Джерело: розроблено авторами на основі [7—12].

сурсів з сектору, що забезпечує збільшення ВВП на оборону промисловість; зброя практично не бере участь у виробничому ланцюгу та не створює економічні блага. Її споживання обмежено та не належать більшості населенням.

### АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами формування оборонних витрат займалися багато вчених, що знайшло відображення у наукових публікаціях. Серед таких публікацій слід відмітити публікації Сідельникової Л. П., Рудик С. О. [1], О. Кириленко [3]. У публікації робиться наголос на кваліфікації оборонних витрат державного бюджету та ролі соціального

забезпечення військовослужбовців [1], та фінансування оборонних витрат у бюджеті України [3].

### ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

В публікаціях майже відсутній огляд сучасних тенденцій формування оборонних витрат в розрізі країн та в розрізі статей оборонних витрат.

### ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є огляд головних тенденцій формування оборонних витрат в розрізі континентів та країн за період 1997—2020 роки та в розрізі статей оборонних витрат провідних країн світу у аналогічний період.

Таблиця 7. Аналіз світових оборонних витрат за період 2015—2020 роки

|                             | 2015   | 2016   | 2017   | 2018   | 2019   | 2020   |
|-----------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага за регіонами, % |        |        |        |        |        |        |
| Африка                      | 2,48   | 2,40   | 2,31   | 2,19   | 2,14   | 2,18   |
| Америка                     | 43,06  | 42,67  | 42,09  | 42,29  | 42,79  | 43,05  |
| Європа                      | 19,01  | 19,61  | 18,87  | 18,78  | 19,01  | 19,08  |
| Азія                        | 25,31  | 25,31  | 26,16  | 26,27  | 26,50  | 26,65  |
| Динаміка змін, %            |        |        |        |        |        |        |
| Африка                      | 96,49  | 96,81  | 97,41  | 97,59  | 100,98 | 105,62 |
| Америка                     | 98,19  | 99,47  | 99,86  | 103,04 | 104,87 | 104,40 |
| Європа                      | 102,75 | 103,57 | 97,41  | 102,06 | 104,91 | 104,13 |
| Азія                        | 105,94 | 104,90 | 104,67 | 102,97 | 104,57 | 101,73 |
| Близький Схід               | -      | -      | -      | -      | -      | -      |

Джерело: розроблено авторами на основі [13—18].

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Формування оборонного бюджету обмежено обсягами загального бюджету та розмірами національної економіки. Витрати національного бюджету розподіляються на різні категорії суспільних витрат. Два найбільш конкуруючі за ресурси сектори — оборонний і соціальний. Цілями військових витрат є забезпечення оборони як основи національної безпеки країни (як інтересів країни, так і її території) та безпеки громадян.

Аналіз даних щодо оборонних витрат надано у загальному розрізі за досить великий період 1997—2020 роки. Умовно цей період був поділено на кілька періодів — 1997—2001 — період війн у Югославії; 2002—2008 — війна у Грузії; 2009—2014 — війна в Сирії та початок війни в Україні; 2015–2020 — війна в Україні.

Світові оборонні витрати у регіональному розрізі за період 1997—2001 роки надано в таблиці 1.

Дані таблиці 1, вказують на таке: по-перше, найбільші військові витрати за період 1997—2001 рік мають Америка із середньою вагою 43,93% та Європа зі середньою питоною вагою 32,92%. Досить висока частка оборонних витрат має Азія зі середньою вагою — 15,94%. По-друге, спостерігалась тенденція постійного зростання оборонних витрат, хоча і не значними темпами.

Країни, що мали найбільші оборонні витрати вказані в таблиці 2.

Таблиця 2. вказує на наступні тенденції:

— за період 1997—2001 роках найбільші витрати на загальному тлі мають США зі середньою питоною вагою 39,90%. Інші країни мають майже однакову питому вагу оборонних витрат: Франція — 5,92%, Німеччина — 4,77%, Італія — 3,72%, Японія — 5,09%;

— за період 1997—2001 роки зміни динаміки військового бюджету в цих країнах мали хвилеподібний характер;

— за той же період питома вага оборонних витрат в ВВП була теж не значна. Найбільшу питому вагу мали

США (середня питома вага — 3,18%). Майже однакову питому вагу в ВВП мають Франція (середня питома вага 2,66%) та Великобританія (середня питома вага — 2,52%). Інші країни мають вкрай незначну питому вагу оборонних витрат у ВВП.

Дані таблиці 3 продовжують тенденції попереднього періоду, а саме: провідне місце в галузі оборонних витрат посідає Америка зі середньою питоною вагою 47,92% та Європа — середня питома вага 26,71%. Азія має середню питому вагу — 16,20%.

Наступний період — 2002—2008 роки. Світові оборонні витрати у регіональному розрізі за період за період 2002—2008 надано в таблиці 3.

Дані таблиці 3 вказує на те, що всі континенти майже однаковими темпами продовжують збільшувати витрати з оборони.

Країни, що мали найбільші оборонні витрати вказані в таблиці 4.

Дані таблиці 4 вказують на продовження окремих тенденцій, а саме США продовжує бути лідером у оборонних витратах з середньою питоною вагою 43,54%, також серед лідерів залишається Великобританія з середньою питоною вагою — 12,00%. В цей період однієї з країн лідерів у оборонних витратах стає Китай. В цей період спостерігалась поступове падіння обсягів оборонних витрат. Найбільші витрати відносно ВВП залишаються у США. До країн з найбільшими оборонними витратами також належать Росія, Саудівська Аравія та Індія

Світові оборонні витрати у регіональному розрізі за період 2009—2014 роках надано в таблиці 5.

Дані таблиці 5 продовжують загальні тенденції попередніх періодів: американський континент залишається лідером у військових витратах. Азійський та європейський континенти мають майже однакову питому вагу, за рахунок збільшення азійського континенту. Також звертає увага тенденція на зниження питоми ваги військових витрат Європи та Америки.

Країни що мають найбільші оборонні витрати за період 2009—2014 роках надано в таблиці 6.

Дані таблиці 6 вказує на перемену за загальної тенденції, а саме: перше, загальним лідером у обсягу обо-

Таблиця 8. Топ країн за найбільшими оборонними витратами за період 2015—2020 рр.

|                      | 2015   | 2016   | 2017   | 2018   | 2019   | 2020   |
|----------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Питома вага %        |        |        |        |        |        |        |
| США                  | 56     | 36     | 35     | 36     | 38     | 39     |
| Китай                | 13     | 13     | 13     | 14     | 14     | 13     |
| Саудівська Аравія    | 5,2    | 3,8    | 4,0    | 3,7    | -      | 2,9    |
| Росія                | 4,0    | 4,1    | 3,8    | 3,4    | 3,4    | 3,1    |
| Велика Британія      | 3,3    | 3,3    | 2,7    | 2,7    | 2,5    | 3,0    |
| Індія                | 3,1    | 3,3    | 3,7    | 3,7    | 3,7    | 3,7    |
| Франція              | 3,0    | 2,9    | 3,3    | 3,5    | 2,6    | 2,7    |
| Японія               | 2,4    | 2,7    | 2,6    | 2,6    | 2,5    | 2,5    |
| Німеччина            | 2,4    | 2,4    | 2,5    | 2,7    | 2,6    | 2,7    |
| Південна Корея       | 2,2    | 2,2    | 2,3    | 2,4    | 2,3    | 2,3    |
| Динаміка зміни       |        |        |        |        |        |        |
| США                  | 97,70  | 102,51 | 99,83  | 106,39 | 112,78 | 106,28 |
| Китай                | 99,53  | 100    | 106,04 | 91,20  | 104,4  | 96,55  |
| Саудівська Аравія    | 107,92 | 73,05  | 108,94 | 97,40  | 91,56  | 92,89  |
| Росія                | 78,57  | 104,21 | 95,80  | 92,60  | 106,02 | 94,77  |
| Велика Британія      | 91,73  | 100,0  | 84,43  | 105,93 | 97,4   | 121,56 |
| Індія                | 102,6  | 108,57 | 114,72 | 104,06 | 106,91 | 102,53 |
| Франція              | 81,70  | 94,89  | 113,45 | 110,38 | 78,52  | 105,18 |
| Японія               | 89,30  | 112,71 | 98,48  | 102,64 | 102,14 | 103,15 |
| Німеччина            | 84,73  | 104,31 | 107,78 | 111,73 | 99,59  | 107,09 |
| Південна Корея       | 99,18  | 101,09 | 106,52 | 109,94 | 101,85 | 104,10 |
| Питома вага у ВВП, % |        |        |        |        |        |        |
| США                  | 3,3    | 3,3    | 3,1    | 3,2    | 3,4    | 3,7    |
| Китай                | 1,9    | 1,9    | 1,9    | 1,9    | 1,9    | 1,7    |
| Саудівська Аравія    | 13,7   | 10     | 10     | 8,8    | 8,0    | 8,4    |
| Росія                | 5,4    | 5,3    | 4,3    | 3,9    | 3,9    | 4,3    |
| Велика Британія      | 2,0    | 2,5    | 1,8    | 1,8    | 2,4    | 2,2    |
| Індія                | 2,3    | 2,5    | 2,5    | 2,4    | 2,7    | 2,9    |
| Франція              | 2,1    | 1,9    | 2,3    | 2,3    | 1,9    | 2,1    |
| Японія               | 1,0    | 1,0    | 0,9    | 0,9    | 0,9    | 1,0    |
| Німеччина            | 1,2    | 1,2    | 1,2    | 1,2    | 1,3    | 1,4    |
| Південна Корея       | 2,6    | 2,7    | 2,6    | 2,6    | 2,7    | 2,8    |

Джерело: розроблено авторами на основі [13—18].

ронних витрат залишаються США. Друге, країни Європейського Союзу помітно зменшили витрати на оборону та постійно зменшують і надалі.

Разом з тим, країни Близького Сходу (Саудівська Аравія), країни Азії (Китай, Індія, Південна Корея), а також Росія почали швидко збільшувати свої оборонні витрати. Третє, країни Близького Сходу все більше витрачають на оборонні витрати: у цій галузі найбільшу питому вагу у ВВП має Саудівська Аравія.

Світові оборонні витрати у регіональному розрізі за період за період 2015—2020 роках надано в таблиці 7.

Дані таблиці 7 вказують на продовження попередніх тенденцій: американський континент залишається ліде-

ром у оборонних витрат, звертає увага на те, що європейський та азійський континент мають майже однакову питому вагу у оборонних витратах. Це відбувається за рахунок майже однакових темпів зростання оборонних витрат Європи та Азії.

Країни що мають найбільші оборонні витрати за період 2015—2020 роках надано в таблиці 8.

Дані таблиці 8 вказують на остаточно сформовані тенденції щодо формування оборонних витрат: сформувалася коло головних країн з оборонних витрат. Умовно країни можна поділити на такі головні лідери: безперечні лідери США та Китай, країни потенційні лідери (Саудівська Аравія, Росія, Велика Британія, Індія та Франція), країни що мають достатньо питомої ваги —

**Таблиця 9. Структура оборонних витрат за окремими країнами за період 1998—2001 рр.,%**

| Країна         | Категорія витрат               | 1998  | 1999  | 2000  | 2001  |
|----------------|--------------------------------|-------|-------|-------|-------|
| США            | Особовий склад                 | 38,97 | 38,06 | 37,72 | 36,20 |
|                | Озброєння та військова техніка | 25,57 | 24,91 | 21,91 | 25,67 |
| Франція        | Особовий склад                 | 60,61 | 60,32 | 60,38 | 60,53 |
|                | Озброєння та військова техніка | 19,35 | 19,39 | 31,22 | 19,38 |
| Німеччина      | Особовий склад                 | 61,13 | 59,78 | 60,65 | 60,30 |
|                | Озброєння та військова техніка | 12,68 | 13,19 | 13,51 | 14,02 |
| Італія         | Особовий склад                 | 73,33 | 74,01 | 71,35 | 72,33 |
|                | Озброєння та військова техніка | 12,43 | 11,68 | 14,33 | 10,31 |
| Великобританія | Особовий склад                 | 38,37 | 37,96 | 38,58 | 39,78 |
|                | Озброєння та військова техніка | 26,71 | 26,87 | 25,98 | 24,33 |

Джерело: розроблено авторами на основі [4].

Німеччина та Південна Корея. Звертає увагу — що лідером у питомій вазі оборонних витрат у ВВП є Саудівська Аравія та Росія.

Окрім географічної структури оборонних витрат необхідно розглянути статті оборонних витрат. Аналогічно з географічною структурою оборонних витрат, розглянемо статті оборонні витрати за періодами. Структура по статтям оборонних витрат за період 1998—2001 роки надано в таблиці 9.

Дані таблиці 9 вказують на такі тенденції: так країни Європейського Союзу, а саме Франція, Німеччина та Італія більшу частку оборонних витрат спрямовують на саме на особистий склад збройних сил: Франція (середня вага 60,46%), Німеччина (60,42%), Італія (середня вага 72,75%). У той же час країни англо-саксонської системи у межах бюджету витрати на особистий склад та озброєння та військову техніку приблизно однакові.

Структура оборонних витрат за окремими країнами за період 2002—2008 року надано в таблиці 10.

Дані таблиці 10 та дані за період 2009—2020 років продовжують назначену вище тенденцію. Країни Європи продовжують найбільшу увагу надають розвитку саме особистому складу, у той час як Великобританія та США — у рівній мірі розвитку особистого складу та військової техніки.

### ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Одним з головних чинників розвитку оборонно-промислового комплексу у світі є витрати бюджету країн на оборону або оборонні витрати. Розглянувши головні тенденції розвитку оборонних витрат у світі, можна вказати, що наразі сформувались три головних континентів з найбільшими оборонними витратами: Америка із середнім рівнем оборонних витрат 36,38%, Європа із середнім рівнем оборонних витрат 22,49% та Азія із середнім рівнем оборонних витрат 21,96%. Слід зазначити, що азіатський континент значно збільшив свої оборонні витрати тільки за період 2014-2020 роки. Країни з найбільшими оборонними витратами є США із середньою питомою вагою 40% та Китай із середньою питомою вагою 13,33%.

Структура оборонних витрат у національних бюджетах США, Великобританії та країн Європейського Союзу суттєво розрізняються. США та Великобританія наголос у структурі оборонних витрат роблять у рівній мірі на утримання особистого складу та на виробництво військової техніки: середня вага витрат на озброєння у США складає 34,34%, у Великобританії — 23,36%. В країнах Європейського Союзу витрати на озброєння має значно менший відсоток у оборонних витратах.

**Таблиця 10. Структура оборонних витрат за окремими країнами за період 2002—2008 рр.,%**

| Країна         | Категорія витрат               | 2002  | 2003  | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008  |
|----------------|--------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| США            | Особовий склад                 | 36,05 | 36,07 | 34,43 | 34,84 | 34,30 | 27,28 | 23,92 |
|                | Озброєння та військова техніка | 27,42 | 24,50 | 24,56 | 24,53 | 25,13 | 23,62 | 21,84 |
| Франція        | Особовий склад                 | 60,70 | 58,92 | 57,37 | 58,02 | 56,49 | 50,24 | 46,87 |
|                | Озброєння та військова техніка | 19,11 | 20,51 | 20,94 | 21,32 | 23,19 | 20,13 | 17,87 |
| Німеччина      | Особовий склад                 | 60,11 | 60,09 | 59,26 | 58,24 | 57,09 | 50,60 | 42,24 |
|                | Озброєння та військова техніка | 14,05 | 12,61 | 14,79 | 14,17 | 15,00 | 13,67 | 14,26 |
| Італія         | Особовий склад                 | 74,00 | 72,68 | 75,29 | 77,08 | 81,88 | 70,95 | 43,53 |
|                | Озброєння та військова техніка | 12,38 | 12,92 | 11,69 | 6,96  | 7,19  | 9,71  | 8,05  |
| Великобританія | Особовий склад                 | 39,00 | 35,22 | 33,15 | 38,74 | 38,65 | 31,54 | 34,43 |
|                | Озброєння та військова техніка | 23,16 | 20,13 | 19,02 | 21,51 | 20,28 | 18,52 | 19,45 |

Джерело: розроблено авторами на основі [4, 5, 6].

Література:

1. Сидельникова Л. П., Рудик С. О. Концептуальні засади сутності видатків державного бюджету на оборону. Економіка та суспільства. 2021. № 28. С. 28—32.
2. Hartley K. Defence spending and its impact on the national economy: A review of the literature and research issue, Centre for Defence Economics, University of York, 2005.
3. Кириленко О. Сучасні тенденції видатків на оборону з державного бюджету України. Світ фінансів. 2019. № 3 (60). С. 179—187.
4. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2007.
5. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2008.
6. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2009.
7. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2010.
8. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2011.
9. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2012.
10. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS 2013.
11. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2014.
12. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2015.
13. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2016.
14. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2017.
15. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2018.
16. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2019.
17. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2020.
18. SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2021.

References:

1. Sidelnikova, L.P. and Rudik, S.O (2021), "Conceptual principles of the essence of state budget expenditures on defense", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 29, pp 28—32.
2. Hartley, K (2005), *Defence spending and its impact on the national economy: A review of the literature and research issue*, Centre for Defence Economics, University of York, York, UK.
3. Kirilenko, O. (2019), "Modern trends in defense expenditures from the state budget of Ukraine.", *Svit finansiv*, vol. 3 (60), pp 179—187.
4. SIPRI Yearbook (2007), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
5. SIPRI Yearbook (2008), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
6. SIPRI Yearbook (2009), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
7. SIPRI Yearbook (2010), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
8. SIPRI Yearbook (2011), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
9. SIPRI Yearbook (2012), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
10. SIPRI Yearbook (2013), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
11. SIPRI Yearbook (2014), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
12. SIPRI Yearbook (2015), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
13. SIPRI Yearbook (2016), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
14. SIPRI Yearbook (2017), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
15. SIPRI Yearbook (2018), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
16. SIPRI Yearbook (2019), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
17. SIPRI Yearbook (2020), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.
18. SIPRI Yearbook (2021), *Armaments, Disarmament and International Security Stockholm International Peace Research Institute*, Oxford University Press, Oxford, UK.

*Стаття надійшла до редакції 23.05.2023 р.*